

Mensenrechten en corona

1. Mensenrechten tijdens een pandemie

Landen moeten maatregelen nemen om het recht op gezondheid te beschermen

Artikel 12 van het [Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten](#) omvat het recht op 'de hoogst haalbare standaard van lichamelijke en geestelijke gezondheid'. Dat betekent dat landen verplicht zijn om ziekten te voorkomen, te behandelen en te bestrijden. Een pandemie is een uitzonderlijke situatie. Om de gezondheid van de bevolking te beschermen, zijn regeringen verplicht maatregelen te nemen tijdens een pandemie. Zij moeten bijvoorbeeld informatie verzamelen en verspreiden, vaccinatieprogramma's opzetten en andere strategieën maken en uitvoeren om besmettelijke ziektes te bestrijden.¹

Coronamaatregelen kunnen andere mensenrechten inperken

Amnesty International krijgt vaak vragen van mensen die zich zorgen maken over coronamaatregelen. Om de gezondheid te beschermen, kunnen tijdens een pandemie ingrijpende maatregelen worden genomen die onze vrijheden en rechten inperken. Maar niet iedere inperking van een mensenrecht is ook een schending. Om de gezondheid te beschermen kunnen mensenrechten worden ingeperkt. Zulke inperkingen moeten worden opgenomen in een wet en noodzakelijk en proportioneel zijn. Of een bepaalde maatregel proportioneel is, is vaak niet makkelijk te beoordelen. Amnesty begrijpt dat mensen zich zorgen maken en houdt de ontwikkelingen wat betreft de inperkingen in de gaten.

2. Prioriteit Amnesty International: wereldwijde toegang tot vaccinaties

Mensenrechtenprioriteit nummer één is de eerlijke verdeling van vaccinaties wereldwijd

De snelle ontwikkeling van coronavaccinaties gaf de wereld hoop. Maar de vaccinaties zijn niet voor iedereen toegankelijk. Rijke landen hebben grote hoeveelheden vaccinaties ingekocht en de ontwikkelaars van vaccins stellen zakelijke belangen voorop, waardoor mensen in veel landen beperkte toegang hebben tot dit levensreddende vaccin. De coronacrisis is een wereldwijde pandemie, en coronavaccins moeten voor iedereen toegankelijk zijn – ongeacht waar mensen wonen, wie ze zijn, of wat ze kunnen betalen. Amnesty International roept bedrijven en landen op om ervoor te zorgen dat vaccinaties voor iedereen beschikbaar zijn. Lees ook Amnesty's rapport [A double dose of inequality: Pharma companies and the Covid-19 vaccine crisis \(2021\)](#).

Landen moeten kwetsbare groepen beschermen

Amnesty vraagt aandacht voor de bescherming van kwetsbare mensen, zoals chronisch zieken, dak- en thuislozen, mensen die in armoede leven, migranten, asielzoekers en – niet in de laatste plaats – hulpverleners en medisch personeel die vooraan staan bij de bestrijding van de coronacrisis. Amnesty vindt dat niemand mag worden buitengesloten bij de bescherming tegen het virus. Mensenrechten gelden voor iedereen, altijd en overal. Bijzondere aandacht is ook nodig voor vrouwen en kinderen. Voor vrouwen en kinderen die vastzitten in gewelddadige familierelaties, betekent 'thuisblijven' dat ze vastzitten in een onveilige omgeving. Organisaties in Nederland melden een stijging van het aantal hulpvragen over huiselijk geweld. Amnesty

¹ Zie ook CESCR General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health (Art. 12), 11 augustus 2000, refworld.org/pdfid/4538838d0.pdf

International heeft [aanbevelingen opgesteld voor de bescherming van vrouwenrechten tijdens de coronacrisis](#).²

3. Standpunt Amnesty over een vaccinatieplicht

Landen moeten mensen goed informeren en zich inzetten voor vrijwillige vaccinatie

Amnesty is geen voorstander van een vaccinatieplicht voor alle mensen in een land. Landen zouden zich moeten richten op een hoge vrijwillige vaccinatiegraad door te voorzien in juiste en wetenschappelijk onderbouwde informatie. Het recht om geïnformeerd te worden is een cruciaal onderdeel van het recht op gezondheid, omdat mensen alleen goed geïnformeerde beslissingen kunnen nemen. Een beperkte, specifieke vaccinatieverplichting is niet altijd in strijd met mensenrechten. Onder bepaalde omstandigheden kan een verplichting tot vaccinatie gerechtvaardigd zijn. Hieronder wordt toegelicht onder welke omstandigheden dat het geval is.

Landen die een vaccinatieplicht voorstellen, moeten aantonen dat aan de volgende criteria wordt voldaan:

- Een vaccinatieplicht moet de gezondheid beschermen. De overheid moet dit onderbouwen met wetenschappelijk bewijs. Voordat de plicht wordt ingevoerd, moet overlegd worden met de mensen of groepen die er het meest mee te maken krijgen. Landen moeten eerst inzetten op vrijwillige vaccinatie voordat zij verplichtingen overwegen.
- Een vaccinatieplicht moet noodzakelijk, evenredig en redelijk zijn. Landen moeten uitleggen waarom het doel niet kan worden bereikt met minder restrictieve maatregelen, zoals het dragen van een mond-neusmasker, testen en/of fysieke afstand houden. Vaccinaties moeten op grote schaal en gemakkelijk toegankelijk zijn voor degenen op wie de verplichting van toepassing is.
- Een vaccinatieplicht moet een beperkte reikwijdte en een beperkt tijdsbestek hebben. De plicht moet worden heroverwogen naarmate het wetenschappelijk bewijs en inzicht in COVID-19 verbetert.
- Landen moeten aantonen hoe ze eventuele discriminatierisico's tegengaan, vooral wanneer bekend is dat bepaalde groepen meer twijfels hebben bij vaccinatie. Landen moeten passende maatregelen nemen door te overleggen met de belangrijkste groepen en hun voorlichting te bieden. Landen moeten er ook voor zorgen dat geen groepen worden uitgesloten van toegang tot vaccinaties.
- De effectiviteit van de maatregelen moet regelmatig en onafhankelijk worden getoetst aan de hand van de meest actuele wetenschappelijke kennis. Aanpassingen moeten mogelijk zijn, bijvoorbeeld wanneer er schadelijke effecten zijn op andere rechten, zoals het recht op onderwijs of het recht op werk. Landen moeten de mogelijkheid bieden om onrechtmatige toepassing van de plicht aan te vechten, bijvoorbeeld als iemand het vaccin op legitieme gronden weigert maar daardoor zijn of haar baan verliest.
- Een vaccinatieplicht moet duidelijk en voldoende precies worden geformuleerd. Dit is van belang om willekeur en misbruik te voorkomen en om ervoor te zorgen dat mensen de implicaties begrijpen en hun gedrag daarop aan kunnen passen. Niet-naleving van een vaccinatieplicht mag niet leiden tot strafrechtelijke sancties of boetes. Amnesty verzet zich tegen het gebruik van het strafrecht tegen mensen die vaccinatie weigeren.

² Ben je slachtoffer van huiselijk en/of seksueel geweld en zoek je hulp? Bel of chat gratis en anoniem met Veilig Thuis via telefoonnummer 0800-2000 of op veiligthuis.nl Je kunt ook terecht bij Centrum Seksueel Geweld via telefoonnummer 0800-0188 of op centrumseksueelgeweld.nl

4. Standpunt Amnesty over vaccinatiebewijzen

Een vaccinatiebewijs kan gezondheidsrisico's beperken, maar heeft ook mensenrechtenrisico's

Een groeiend aantal landen voert vaccinatiebewijzen in. Vaccinatiebewijzen zijn documenten (op papier of via een app) die aantonen dat iemand gevaccineerd is of hersteld is van COVID-19. Mensen moeten het vaccinatiebewijs laten zien om toegang te krijgen tot een bepaalde ruimte of gebruik te mogen maken van een bepaalde dienst. De invoering van dit soort bewijzen zou kunnen helpen bij het terugdringen van de verspreiding van corona en de druk op de zorg kunnen verlichten. Maar het invoeren van toegangsbewijzen brengt ook risico's met zich mee voor mensenrechten, met name het recht op non-discriminatie en gelijkheid, de vrijheid van verkeer (bewegingsvrijheid) en het recht op privacy. Een toegangsbewijs kan gerechtvaardigd zijn in situaties waar een hoger risico is op verspreiding van het virus, bijvoorbeeld op plekken waar veel mensen op korte afstand bijeen komen en dit in redelijkheid niet aan te passen is.

Om mensenrechten te beschermen, moet een verplichting tot het tonen van een toegangsbewijs voldoen aan de volgende criteria:

- De verplichting tot het tonen van een bewijs wordt genomen om de gezondheid te beschermen. De mensen die veel met de verplichting te maken krijgen, moeten worden geconsulteerd voordat de maatregel ingaat zodat hun zienswijze kan worden meegenomen in het beleid.
- De regering is transparant in haar beslissingsproces en legt uit waarom de pandemie niet onder controle kan komen met minder beperkende regels, bijvoorbeeld het dragen van een mondkapje, frequent testen en/of 1,5 meter afstand houden.
- De toegangsbewijs-regel is van beperkte duur en wordt opnieuw beoordeeld naarmate het wetenschappelijk onderzoek naar Covid-19 verbetert.
- Er worden maatregelen genomen om ervoor te zorgen dat de regels voor coronabewijzen geen discriminerend effect hebben. Het is belangrijk dat mensen die niet voor een vaccin in aanmerking komen (bijvoorbeeld vanwege medische redenen of omdat ze bijvoorbeeld nog niet aan de beurt zijn geweest), niet oneerlijk worden benadeeld. Landen moeten deze mensen minder restrictieve mogelijkheden bieden, zoals de mogelijkheid je te laten testen of het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen, als alternatief voor vaccinatie.
- Het beleid wordt regelmatig heroverwogen en zo nodig aangepast. Evaluaties moeten de mogelijkheid bieden om onrechtmatige toepassingen en eventuele schadelijke effecten op mensenrechten aan te vechten.
- De regels zijn duidelijk en specifiek geformuleerd, zodat misbruik en willekeur wordt voorkomen. Het is belangrijk om ervoor te zorgen dat mensen de gevolgen van de plicht begrijpen en hun gedrag daarop kunnen aanpassen.

5. Standpunt Amnesty over vaccinatieplicht of toegangsbewijzen op school of werk

Een vaccinatieplicht of toegangsbewijs bij essentiële diensten, zoals in supermarkten, op school of op werk, brengt extra mensenrechtzorgen met zich mee

Wanneer een vaccinatieplicht of toegangsbewijs wordt ingevoerd op school of op werk, spelen extra mensenrechtenrisico's. Ook deze voorstellen moeten voldoen aan de criteria die hierboven zijn beschreven. Om mensenrechtenrisico's te beperken, moeten op deze plaatsen alternatieve, minder restrictieve mogelijkheden zijn om toegang te krijgen tot school of werk, zoals het tonen van een negatief testbewijs. Voor de uitoefening van bepaalde functies kan een vaccinatieplicht

of toegangsbewijs op werk gerechtvaardigd zijn, maar alleen in bijzondere omstandigheden en onder specifieke voorwaarden. Die criteria worden hieronder omschreven.

Bij het invoeren van een vaccinatieplicht of het eisen van een toegangsbewijs op het werk moet aandacht worden besteed aan de volgende aspecten:

- Noodzakelijkheid: voordat werkgevers een vaccinatieplicht overwegen, moeten zij een risicobeoordeling uitvoeren om te bepalen hoe groot het risico is dat besmetting op het werk plaatsvindt. Zij moeten daarbij aandacht besteden aan verschillende functies, werktaken en werkomgevingen. Bij de beoordeling moet in het bijzonder aandacht worden besteed aan het verschil tussen een vaccinatieplicht voor alle werknemers, en een verplichting voor werknemers die specifieke functies uitoefenen die hogere risico's met zich kunnen meebrengen. De werkgevers moeten de risicobeoordeling uitvoeren met de hulp van deskundigen op het gebied van infectiepreventie en in overleg met de betrokken werknemers en de organisaties die hen vertegenwoordigen.
- Proportionaliteit: werkgevers mogen vaccinaties niet als het eerste of enige middel beschouwen om de veiligheid op werk te waarborgen. In plaats daarvan moeten zij andere, minder beperkende maatregelen overwegen, waaronder testen, fysieke afstand en beschermende uitrusting, als alternatieven om hetzelfde doel te bereiken.
- Het is belangrijk dat de betrokken werknemers en organisaties die hen vertegenwoordigen worden geconsulteerd. Ook moet rekening worden gehouden met arbeidsrechten en arbeidsbescherming.

Een vaccinatieplicht voor bepaalde categorieën werknemers in de zorg zou gerechtvaardigd kunnen zijn, gezien de hoge gezondheidsrisico's voor de werknemers zelf, hun collega's en de mensen die zij verzorgen. Bovendien zou een hoog aantal corona-gevallen onder werknemers in de zorg kunnen leiden tot veel ziekteverzuim, wat gevolgen kan hebben voor de algehele zorgverlening. Alle bovenstaande criteria moeten worden overwogen voordat een dergelijke verplichting wordt ingevoerd, waaronder overleg met zorgmedewerkers en hun vakbonden.